Генадзь Бураўкін

Варта вернасці

Вершы і паэма

Мінск
Мастацкая літаратура
1978

Глыток жыцця

ВЕРШЫ

* * *

Калі прайшоў ты і агонь, і снег,
Смак працы ўведаў і ад славы збег,
Кахаў жанчын, піў асалоду кніг —
Не думай, што ты ўсё ў жыцці спасціг.

Галоўны страх і горычы глыток
Яшчэ ў цябе наперадзе, браток...

Калі адчуў ты, як мінае час,
Як менее ў душы вясны запас,
Як многа значыць кожны дзень і міг —
Не думай, што цану жыцця спасціг.

Галоўны сэнс і мудрасці глыток
Яшчэ ў цябе наперадзе, браток...

Калі ж, яшчэ не верачы бядзе,
Твой самы блізкі сябар упадзе
І пераступіць чорны той рубеж,
А ты ў бяссіллі неба праклянеш
І зразумееш беззваротнасць страт,
Тады лічы, што ты мудрэеш, брат,
Тады табе адкрыецца спаўна
Жыцця невераготная цана...

* * *

Я — камуніст,
Але крычаць аб гэтым
У вершах і з трыбуны не хачу.
Не буду я размахваць партбілетам,
Каб мільгацеў ва ўсіх ён уваччу.
Не аглушальны грукат барабанны
Прывёў мяне ў партыйныя рады,
А ціхі шэпт:
«Не будзем мы рабамі»,
Што на зямлі не моўкне праз гады.
Я ведаю:
не трубны гром металу —
Герояў узнімаў на смертны бой
Нягучны спеў «Інтэрнацыянала»
І хрыплае апошняе:
«За мной!»
Я — камуніст.
І не люблю хавацца.
Ды я прыйшоў пад Ільічовы сцяг
Не для таго,
каб глухнуць ад авацый —
Каб несці рэвалюцыі працяг.

А на шляху да светлых камяніц
Яшчэ чакаюць чорнай працы горы...
І хай другія пра мяне гавораць,
Калі таго я варты,—
камуніст...

ЯКОГА КОЛЕРУ ВАЙНА

— Якога колеру вайна? —
Мая дачка ў мяне спытала.
І я падумаў,
што яна —
Пад колер шэрага металу,
Пад колер шэрых шынялёў,
Пад колер шэрых папялішчаў,
Пад колер пылу тых палёў,
Дзе ў гільзы злосна вецер свішча.

Ды вочы я закрыў на міг —
І мне прыпомніўся чырвоны,
Чырвоны колер сноў маіх
І ран салдацкіх незагойных,
Агонь чырвоны ў вокнах хат,
Сцягоў святы чырвоны колер,
Чырвоны водсвет кананад,
Што не забудуцца ніколі.

Якога ж колеру вайна?

Уладна ў памяці ўсплывае
Бінтоў шпітальных белізна,
Матулі галава сівая,
І страху пабялелы твар,
І белы колер маскхалата,
І снег,
што ўжо не раставаў

На вуснах паўшага салдата.

А я ж у памяці нясу
Яшчэ жахлівы колер чорны —
Заледзянелы чорны сум
Удоў і сірат незлічоных...
І чорны дым парахавы,
Дзе чорны воран на магіле,
І чорны колер у травы,
Што агнямётамі палілі...

Якога колеру вайна?
Я б расказаў дачцэ нямала.
Ды на руках маіх яна
Ужо даўно спакойна спала.

* * *

Папытай нават бога самога —
Не адкажа,
                    што ўдалечыні:
Сінь туману ці воблака смога,
След ракет альбо зорак агні.

Дзе ўчарашні наш дзень, дзе навейшы...
Дзе тут ява, дзе лоўкі спадман?..
Ля дарогі сянажныя вежы —
Быццам бы караблі марсіян.

Зазямляецца цуд недасяншы...
Ад чаго ж столькі ў сэрцы тугі?
З неба сыплюцца чорнаю сажай
Яшчэ белыя ўчора снягі.

Чыстай плыні шукае дарэмна
Стронга быстрая ў мутнай вадзе.
Жоўты дым аб'ядае на дрэвах
Маладыя лісточкі надзей...

Сон далёкі ці блізкая ява,
Ясны жах ці наіўны спалох?
Дзе ён,
                    зманлівы той і рухавы
Між вар'яцтвам і марай парог?..

Не на бога маё спадзяванне,

Не на розум машынны ці стрэс —
А на ціхае-ціхае ранне
І сініцай разбуджаны лес:

Не вяртаючы гібласць імшар,
Паважаючы сілу метала,
Не дапусціць усё-ткі душа,
Каб іх раптам на свеце не стала...

ШУКШЫНСКАЯ КАЛІНА

Як ручаі,
                              між берагамі
Турботы коцячы свае,
Каля яе мы прабягалі,
Не заўважаючы яе.

Нам болей кідаліся ў вочы
У восеньскім святле скупым
Дубы старыя ля абочын,
На голых просеках слупы,
Апаленыя кроны клёнаў,
Шпачыны вырай на вярбе...

Ды вось — спыніліся ўтрапёна,
Яшчэ не верачы сабе.

Як налілася сокам горкім,
Як заірдзелася яна —
З усіх нізін, з усіх узгоркаў
Адна на ўвесь абсяг відна.

У цёплай сіні сакалінай,
Чырвоная, нібы ў крыві,
Стаіць шукшынская каліна
Сярод някошанай травы...

* * *

Народ мой,
                              дзякую табе,
Што і на міг мне не дазволіў,
Каб я кагосьці абязволіў,
Жыў у кагосьці на гарбе,
Што ў радаслоўную ўпісаў
Не гандляроў і прайдзісветаў,
А плытагонаў, і паэтаў,
І штукароў ганчарных спраў.
Народ мой,
                              дзякую,
                                             што ты
Велікадушна даў мне ў рукі
Не алебарды і шчыты,
А лемяхі і першадруку
Што нашаптаць мне не забыў
Не грукатню бравурных маршаў,
А задуменнасць песень нашых,
Дзе столькі болю і жальбы.
Народ мой,
                              дзякуй,
                                             што нідзе
Мяне балюча не ўпікнулі
За твой далёкі век мінулы,
За сённяшні твой сіні дзень.
І аднаго хачу ў жыцці,
Каб ты не паглядзеў з дакорам,
Каб за мяне ніколі сорам
Табе душу не засмуціў.

РАЗВІТАННЕ З ВЕРАНІКАЙ

Максіму Багдановічу

Ён нахіліўся над сталом
Пралескай позняю паніклай,
Самота стыне над чалом,
А вусны трызняць Веранікай.

Яна, як месяца святло,
Яму ўжо не сагрэе грудзі.
Такой, як сніў ён, не было.
Такой ніколі ўжо не будзе.

Пагасне месяц у акне,
А зоркі скоцяцца слязамі.
І смерць бязлітасна ўзмахне
Сваімі чорнымі крыламі.

Навек зламаецца вясло
На пеннай хвалі ў сіняй бухце.
Вачэй Максімавых святло
Трывожыць больш яе не будзе...

Што ж, паўглядаліся здалёк
І моўчкі разышліся жыцці...
А ўсё сінее васілёк
У спелым беларускім жыце...

* * *

Люблю пару,
як светлякі
Засвецяцца ў халодным садзе,
У двор збяруцца сваякі —
І мы каля цяпельца сядзем,
Бутэльцы скруцім галаву,
А я, без чаркі захмялелы,
З гамонкай разам паплыву
Туды,
дзе спіць мой лебедзь белы,
Дзе ходзіць добры лесавік,
Заве з бярэзніку русалку,
Дзе дрэва кожнае прывык
Лічыць жывым і родным змалку...
А драч дзярэцца ў лазняку,
І сваякам салодка п'ецца.
Мне ж, як былому ведзьмаку,
Зрэдчас падміргвае цяпельца.
Плыве блакітнае сяйво —
Дымок над смольнымі карчамі.
Як сына блуднага свайго,
Мяне зноў казка прыручае.

Мне зноў відно, як у бары
Між елак свеціцца акенца...
Пачуўшы гэта,
як стары,
Мой сын паблажліва ўсміхнецца...

АСЕННІЯ ГРЫБЫ

Спяць асеннія грыбы —
Лесу ціхія рабы —
І ва ўсіх адна надзея:
З лесу выбрацца абы.

Ледзь пачуюць рып які —
Ім здаецца:
грыбнікі
Прадзіраюцца рашуча
Да палян праз хмызнякі.

Як тады ахвота — ох! —
З капялюха скінуць мох.
Каб грыбнік яшчэ здалёку
Зачапіцца вокам мог,

Каб не бег за тры вярсты
У глухі гушчар густы
І не верыў нагаворам,
Што асенні лес пусты.

Нож хай будзе не тупы.
Коні хай будзе не скупы —
Сыраежак і зялёнак
На паляне тры капы.

А як толькі верасы
Паабсохнуць ад расы,

Падрашэтнікі палезуць —
Не адужаць без касы...

Крочыш з лесу, як герой.
У кашы — грыбы гарой...
Ох, і шчодры лес асенняй
Развітальнаю парой!

* * *

Хто чуў,
як пад начною слотай
Бярозкі тонкія трымцяць,
З якой шчымліваю пяшчотай
Лісты на клёнах шапацяць,
Як вецер з пэўнасцю фатальнай
Даносіць з ліпы ад страхі
То ўсхліп апошні, развітальны,
То шэпт паспешлівы, глухі.
Як, поўнячы самотай сэрца,
Варожыць моўчкі цішыня,
Каторы ліст
вось-вось сарвецца,
Каторы
дажыве да дня,—
Той
вартым жалю называе
Таго, хто паўтарае ўсім,
Нібы прырода нежывая
І раўнадушная зусім.

* * *

У гарадскім нямоўклым гуле
Мяне ўсё клічуць журавы
На тую сцежку дарагую,
Дзе столькі красак і травы.

Яшчэ яе не затапталі,
Яна хаваецца ў палях,
Дзе над ільнамі і жытамі
Плыве бароў смалісты пах,

Дзе возера пад сонцам млее
І, як стам лены матылёк,
Закалыханая лілея
На рукі просіцца здалёк...

Яна мне звязвае нанова
З душою ўзгоркі і раку —
У вузел памяці сыноўняй
Пра матчын дом і родны кут...

РАБОТА

Мастаку Міхасю Савіцкаму

Ці ліпеньскі прыпар, ці слота,
Ці вера ў душы, ці адчай —
Работа,
работа,
работа
Да цемры і сонца ў вачах.
Аддаць свае сілы дазвання,
Засеяць свой трудны загон —
У гэтым жыцця апраўданне
І самы высокі закон.
А слава...
Калі ёй ахвота,
Хай збоку прысядзе цішком.
Работа,
работа,
работа
Да зморы, да стомы цяжкой.
Зямны абавязак зацята
Цягнуць ад цямна да цямна —
За шчасце няўмольная плата,
Адзіная ў свеце цана.
Затое не чар пазалота,
Не зманлівы бляск медаля —
Работа,
работа,
работа
Навек застанецца пасля.

ПРЫЯЗДЖАЙЦЕ ДАДОМУ!

Трэба дома бываць часцей…
Рыгор Барадулін

Ці то раніцай звонкай,
Ці то вечарам ціхім —
Прыязджайце дадому,
Прыязджайце дадому
На сустрэчу
З яшчэ не забытым дзяцінствам,
Дзе матуля
Калыску люляла малому.

Покуль ніва красуе
І не высахлі рэкі,
Прыязджайце дахаты,
Прыязджайце дахаты,
Дзе ля ганка
Жаўцее бярэма свірэпкі
І ад сонца
Хаваюцца ў пыл кураняты.

Не выкідвайце з памяці
Даўнюю казку —
Прыязджайце да маці,
Прыязджайце да маці
І ў душы не хавайце
Пяшчоту і ласку,
А прылюдна
Сівую сваю абдымайце.

Прыязджайце дадому —
Ці то ўвечар, ці ўранку,
Не таміце матулю
Залішнім чаканнем…
Што, як стрэнуць вас
Толькі пустая буслянка
Ды над лугам
Старая ахрыплая каня?..

* * *

Далей ад павучальных лекцый,
Ад перапоўненых дарог!
Асенні лес, як мудры лекар,
Глядзіць насуплена здалёк.

Ён перажыў буянства мая,
Шаленства летніх навальніц
І без выходных дзён прымае,
Калі ў каго душа баліць.

Я да яго іду з даверам
І прагна п'ю густы настой
Палян,
засыпаных даверху
Абвялым золатам лістоў.

З вачэй і рук зганяю змору
І цішынёй лячу душу,
Кійком збіваю мухаморы,
Траву сухую варушу.

І пе малю ў жыцця нічога,
І з сэрца вытрасаю зло…
А лес глядзіць услед мне строга
І разумее ўсё без слоў.

КАСЕЦ У СКВЕРЫ

У скверы пахне сенам маладым.
Звініць каса пад шорсткаю мянташкай…

І мне ўявіць сабе зусім не цяжка
Расяны луг,
туману лёгкі дым
І за спіною —
чорнай баразной —
Мой свежы след,
а ў небе над пракосам
Хмурынку з жаўруком срэбнагалосым
І першы промень — паласой скразной…
Тралейбусы,
як поўныя вазы,
Парыпваюць, праносячыся побач.
І рупіць па-старому
„Бог на помач!”
Гукнуць касцу,
што выйшаў з-за лазы.
Няма калі чупрыну расчасаць,
І не чуцён яму фантана лопат —
Яго заняў сялянскі летні клопат:
Касі, каса, пакуль раса.
Ён косіць…
Хто яго сюды прыслаў
Як прывітанне з маладосці нашай?..
Пасля ўсё гэта я ўспрыму іначай,
Ды толькі будзе гэта ўсё пасля.

А сёння я не здаў яшчэ правы
На той вясковай памяці набытак,
Дзе захаваны звон касы адбітай
І пах нядаўна скошанай травы...

СНЕЖНАЯ ІМПРЭСІЯ

Ты куды мяне клічаш,
паслухай?
На двары ні машын, ні людзей.
Завіруха мяце, завіруха...
Белы снег,
Белы цень,
Белы дзень.

Я іду за табой,
як сляпая,
Патрапляю ў замецены след.
Засыпае нас снег, засыпае.
Белы снег,
Белы след,
Белы свет.

Як паходня,
твой шаль ружавее.
І вакол —
ні вачэй, ні акон.
На зямлі —
я і ты,
і завея,
Белы снег,
Белы клён,
Белы сон...

* * *

Не веру,
што з гадамі адыходзіць,
Згасае палкасць маладых сустрэч.
Прыйдзі ка мне ў пакоры і лагодзе,
Маім рукам і вуснам не пярэч.
І не хавай,
як хітрая цыганка,
Няўтольнага агню ў сваіх вачах.
Хай будзе тонкі месяц за фіранкай.
Хай будзе ціхі стогн каля пляча.
Хай згіне ўсё,
што ўжо было,
што будзе
Але хай застануцца на вякі
Твае ненапалоханыя грудзі
І ля шчакі цяпло тваёй рукі...

ЭЦЮД РЭЎНАСЦІ

Нядаўна быў я чысты,
як дзіця,
Не кранутае цвіллю недаверу,
І чалавеку верыў больш, чым зверу,
І кожны дзень чакаў я адкрыцця.
О божа мой, як ты змяніла ўсё, ^
Як зруйнавала свет сваёю здрадай!
Цяпер я менш тваёй усмешцы рады,
Чым позірку прыручаных ласёў.
Цяпер я лепей птушкам занясу
Маю, табой адпітую, пяшчоту.
Хай п'юць з маёй далоні,
як расу,
Ні кроплі не пакінуўшы на потым.
Нічога не чакаю я, ані,
Хай зерне шчасця склёўвае сініца...
Чаму дала ты права мне ўсумніцца
У вернасці людской і дабрыні?..

* * *

Паваражы, наваражы
Па далані задубленай.
Што наварожыш, не кажы
Я сам усё задумаю.

Паваражы, паваражы
На вуснах нецалованых.
Вузлом на памяць завяжы
Сцяжынку вечаровую.

Паваражы, паваражы
На чубе ускудлачаным.
І на плячо мне палажы
Сваю руку гарачую.

Не захінайся, не бяжы,
Спыніся каля ганачка.
Наваражы, паваражы.
Бялявая цыганачка!..

* * *

Успамінай мяне хоць трошкі,
Як першае «ку-ку» ў бары.
Кахання высахлыя крошкі
У сховах памяці збяры.

І паднясі на міг да вуснаў,
Як памяць ветранай вясны,—
Хай не салодка, не спакусіш,
А ўсё-ткі колюцца яны...

АДКАЗ НА ПРОСЬБУ ПАВЕСЯЛІЦЬ ЗАСТОЛЛЕ ВЕРШАМІ

Вы задалі мне хітрую задачу —
Каб я вас мільым словам весяліў.
А мне мой лёс бяду ў душу ўсяліў
І горкіх слоў падсыпаў у прыдачу.
Якая будзе ў слове весялосць,
Калі я болей, чым смяюся,
плачу
І ў сэрцы часта закіпае злосць?
Вы задалі мне цяжкую задачу...
Вы хочаце,
каб я вас весяліў,
Каб я наш свет,
як веснавую дачу,
Аднымі салаўямі засяліў,
А ў горле у мяне камяк гарачы
Ад роспачы, бяссілля і абраз,
І я стаміўся прычакаць удачу...
Дык як магу павесяліць я вас?
Не ўмею я з гатоўнасцю сабачай,
Забыўшы ўсё,
паслужліва голіць...
Не здолею я вас павесяліць.
Не для мяне вы задалі задачу...

ГАРАДСКАЯ БЯССОННІЦА

Калі ўрэшце горад паўночны ўгамоніцца,
Машыны сплывуць грукатлівай ракой,
Як вопытны злодзей,
крадзецца бяссонніца,
Нячутна заходзіць у цёмны пакой.
І ўжо каля ложка затоена шастае,
Лаўчыцца ўтачыць пад падушку руку,
А толькі ўздыхнеш —
заціхае, вушастая,
І спрытна хаваецца ў дальнім кутку.
І зводдаль нядрэмна цікуе,
праклятая,
Сцяну надакучліва пальцам шкрабе,
З хіхіканнем здзеклівым подла падглядвае
Задуманы сон,
што не сніцца табе.
Стаіць над душою з задышкаю хрыплаю.
Варушыцца чорнаю кошкай ля ног...
Ды ўрэшце,
як злодзей пабіты,
усхліпвае
І стомлена,
ціха паўзе за парог.
Ну вось...
Закалыхвае спальня пустая.
Знясілена ты пачынаеш драмаць...
Як раптам
таксі па вачах пралятае

І проста па рэбрах грукоча трамай.
Па скронях дзяўчына абцасамі цокае,
Б'е ў вушы кувалдай будзільніка ход,
І вокны раструшчвае песня далёкая,
І проста пад столлю гудзе верталёт.
Па вуліцы рэха за злодзеем гоніцца —
Чувацъ, як звіняць у кішэні ключы...
А гэта ўцякае шахрайка-бяссонніца
Далей ад цябе,
ды не можа ўцячы...

СПРОБА ВЯСЁЛАЙ ПЕСЕНЬКІ ПРА НЕТЫПОВЫХ ТУРЫСТАЎ

Хто за дзвесце кіламетраў,
Хто за трыста,
Хто з гітарай,
Хто з транзістарам,
Хто без —
На прыроду
Выпраўляюцца турысты.
Сцеражыся і дрыжы,
Шаноўны лес!
Колькі хуткасці,
Напору,
Весялосці —
Наваколле
Будзе войкаць і грымець!
Не трапляйся пад руку,
Вавёрка,
Лось
Ці
Ад маліны палагоднелы
Мядзведзь!
На траву ляцяць
Бляшанкі,
Шклянкі,
Пляшкі —
Кожны вольны і рашучы,
Што казак.
Распаўзайцеся,

Няўцямныя мурашкі —
Homo sapiens
Развязвае рукзак.
Аглушыў паляну
Стук сякеры звонкі.
Ліжа полымя
Галіны і камлі...
Разбягайцеся,
Бярозкі і сасонкі!
Што ж вы, родныя,
Да долу прыраслі?
Салавей,
Канчай свае старыя оды —
Гэта ўсё
Для недасведчанай душы.
Першакласныя дыёды і трыёды
Шэйкам здолеюць
Пярнатых заглушыць.
Ля палатак
Дагарае корч смалісты.
Змоўк транзістар —
Батарэі падвялі...
Засынаюць
Асавелыя турысты.
Не будзі!
Хай будзе ціха на зямлі!

КАНАДСКІ ХАКЕЙ

Да д'ябла тэлевізары!
З білетамі — о'кей! —
Нібы з замежнай візаю,
Імчацца на хакей
Цырульнікі,
                    правізары,
Начальнікі з падлізамі,
Свяшчэннікі пад рызамі,
Дызайнер
                    і жакей.
Нібы ў бляшанцы шпроты
(«Падцісніце зады!»),
Яны ў Палацы спорту
Рассованы ў рады.
І над паветрам спёртым,
Над перагарам з потам
Запаленай употай
Паплыў цыгаркі дым...

Да д'ябла ўсе тэатры!
Схавайся ў цень, футбол!
Выходзяць гладыятары —
Ілбы як на падбор.
А гул,
як лава ў кратэры,
Азартам сэрцы кратае,
Давайце ж, чэрці клятыя,
Бой!

Нібы сцюдзёнкі шайку
Уніз лінула столь —
Ахрыпла:
— Шайбу! Шайбу! —
Крычаць у глотак сто
Балельшчыцкія роты
З лавушкамі ратоў...
А шайба —
за варотамі,
А шайба —
ля бартоў.
Трэнер сваіх пад'юшвае,
Чужым праклёны шле.
І ўжо трашчыць пад клюшкаю,
Як шалупіна, шлем.
І ўжо кагосьці
з лёту
Падмялі старчака
І паднімаюць з лёду,
Як мерцвяка.
Правілаў ляйчына
Аслабла ўшчэнт.

З тупасцю бычынай
Ігрок суддзю таўчэ.
А зала вар'яцее,
Люцее ад крыві,
Са смакам і надзеяй
Заходзіцца:
— Даві!
Дзяцюк з вачмі рачынымі,
Вусаценькі лаўчыла,
Лыткастая дзяўчына
Упрошваюць:
— Яшчэ!
Саромеецца чына
Генерал,
але ж
Шэпча:
— Малайчына!
Добра б'еш!..
О божа мой, о божа!
Няўжо ўсё гэта — спорт?!.
Няўжо ўсё гэта можна —
Галавою ў борт?..
Ніхто пе дапаможа,
Калі пад клюшкай рожа,
Як пад нажом — апорт...
О божа мой, о божа!
Няўжо ўсё гэта — спорт?!.

ЗАСТОЛЛЕ ПАСЛЯ АБАРОНЫ АДНОЙ ДЫСЕРТАЦЫІ

Пакінуты ў гардэробе цяжкія партфелі,
Напакаваныя цытатамі з кніжак чужых.
Афіцыянткі,
чароўныя, нібы феі,
Даўно ўжо расклалі відэльцы і нажы.
Без вясёлага булькатання засумавалі
фужэры.
Дайце іх звону касмічны тэмп!
О, тут даўно ўжо гэтак не жэрлі,
Як на гэтых памінках па адной з навуковых
тэм!
Не саромейцеся:
навука — рахманая і нямая,
Яна і не гэткіх корміць даўно.
А тое, што дысертацыя карысці не мае,
Дапаможа забыцца віно.
Не здзіўляйцеся,
Што ў бяседнікаў думка ў вачах патухла,—
Не патрабуйце сэнсу ад балбатуноў.
Лысы тамада,
самаздаволены, як квактуха.
Налаўчыўся выседжваць тосты і з баўтуноў.
Прыслухайцеся,
як ідзе гаворка навуковая
Пра салаты,
ікру
і вэнджанага вугра,
Як раздабрэлы прафесар дацэнту
расталкоўвае,
Што гарэлку на каньяк замяніць пара,
З якою дасведчанасцю падлічваюць калорыі,
Адсоўваючы сыру скрылі перасохлыя,
Перспектыўны кандыдат гісторыі
І новаспечаны доктар філасофіі...
А пасярод стала,
зацьмяваючы ўсё,
Акружаная сытым іржаннем,
Ляжыць навука,
Якую ператварылі ў фаршыраванае парасё
І цяпер рэжуць тупымі нажамі.
Віноўнік урачыстасці да суседзяў лезе
смаўжом,
Сальныя анекдоты шэпча на вуха...
Ад навукі ён абараніўся ўжо.
Ці абароніцца ад яго навука?..

СНЕГ У КАСТРЫЧНІКУ

На белым снезе — жоўтыя лісты,
Нібыта охры высахлыя капкі,
Нібыта гусак выцвілыя лапкі,
І хоць бы лапік голай чарнаты.
Такое ўмее толькі першы снег —
Усё засыпаць чыста і наіўна.
А потым вецер з залатога жніўня
Раптоўна прынясе стракаты мех
І вытрасе пад клёнамі наспех,
Зіму і лета паяднаўшы дзіўна...
Хто скажа мне, што нешта тут не так,
Што гэта — выпадковасць?
                                        Не паверу,
Ступаючы на дыбачках па скверу,
Чытаючы пражылкі на лістах.
Прырода — найвыдатнейшы мастак.
Яна знайшла гармонію і меру.
І як нам перанесці на паперу,
Як затрымаць на палатне няўзнак
Чароўны свет здзіўлення і даверу,
Дзе нават ні намёку чарнаты?..
На белым снезе — жоўтыя лісты...

* * *

Больш табе я не пазваню,
Не ўстрывожу самотную ростань.
Сам сабе канчаткова зманю,
Што забыў цябе вельмі проста.
Ні вачэй тваіх, ні плячэй
Злым папрокам я не абраміў.
Без цябе будзе несці лягчэй
Летуценняў наіўных паклажу.
Што паробіш,
                    калі пагас
Пад дыханнем тваім халодным
Той агеньчык,
                    што некалі нас
Нечакана апёк мімаходам...
Адбалела. Прайшло. Адплыло.
Не пакінула нават суму...
А быць можа, і не было?
А быць можа, я ўсё прыдумаў?..

* * *

Мне з табой бы лепей размінуцца,
Міма праляцець на наўкрыла...
Дык чаму ж малюся той мінуце,
Што з табой няпрошана звяла?
Не было нічога,
                    што б на свеце
Да цябе не падарыў мне лёс...
Дык чаму ж мне так таемна свецяць
Вочы твае, цёмныя ад слёз?
Мне з табой бы лепей развітацца,
Кожная сустрэча — як турма...
Дык чаму ж твае слабыя пальцы
Я ў сваёй далоні затрымаў?
Размінуцца б лепей, размінуцца,
Каб душа спакойнаю была!..
А я ўсё малюся той мінуце,
Што з табой няпрошана звяла...

* * *

Скажы мне,
Што гэта было —
Адчаю імгненне,
У вечнасць імкненне,
Аб шчасці маленне,
Ці проста здзіўленне,
Ці проста
Зямнога кахання святло?

Скажы мне,
Скажы мне,
Што гэта было —
Ад гора збавенне,
Душы наталенне,
Прыход прасвятлення,
Ці проста збліжэнне,
Ці проста
Гудзен тваіх пудкіх цяпло?

Скажы мне,
Скажы мне,
Што гэта было —
Жыцця патуханне,
Ці смерці дыханне,
Ці неба ў абдымках зямлі
Калыханне,
Калі ні вяртання назад,
Ні адхлання,

А толькі
Рыданне,
Гарэнне,
Згаранне?..

Скажы мне,
Няўжо гэта з намі
Было?..

* * *

Не баюся,
 што нехта табе
 аб каханні далдоніў,
Не баюся,
 што нехта табе
 пра нявернасць плявузгаў,
Не баюся,
 што нехта
 да ног тваіх скарб валачэ,—
Твае плечы
 чакаюць маіх
 нецярплівых далоняў,
Твае вусны
 чакаюць маіх
 перасмяглых вуснаў,
Твае вочы
 чакаюць маіх
 пацямнелых вачэй.
Напляваць
 на чужыя
 залёты і клятвы!
Напляваць
 на чужую
 ману і пагрозу!
Напляваць
 на чужыя
 спакусы і грошы!
Хто там глупства,

Што ты мне — не пара,
Чаўпе?..
Я з табою,
як вольная птушка,
крылаты,
захмялелы ад шчасця,
ад шчасця цвярозы.
Я з табою
багаты,
разумны,
харошы...
Дык няўжо ты дазволіш,
Каб стаў я нічым
Без цябе?..

* * *

Мне ў цвёрдай залатой цане
Заўсёды слова змест трымала.
І стол пісьмовы для мяне
Не быў ніколі п'едэсталам.
Ён сябрам быў,
пакутай быў
І клікаў гнеўна і сурова
Не для гульні,
а для сяўбы
Па белым полі папяровым.
Што я пасеяў,
што збяру —
Мой сын спакойна разбярэцца.
Я шчыра давяраў пяру
Усё, што хвалявала сэрца,
Спяваць сябе не прымушаў
І не рабіў над словам гвалту.
Калі халодная душа,
Дык не чакай у песні гарту.
І сэнс не ў тым,
куды сягну,
Кім стану я ў наш век сталёвы,
А ў тым,
каб цвёрдую цану
Ніколі не згубіла слова...

АМЕРЫКАНСКІЯ ЭСКІЗЫ

ВЕРШЫ

НЬЮ-ЙОРК

Шкляны, бетонны і сталёвы,
Ён мне здаецца нежывым...
Задраўшы здзіўлена галовы,
Стаяць турысты перад ім,
Паверхі лічаць.
Восьмы...
Соты..
Шкрабецца вока ўсё вышэй —
Дзе неба сінія ясноты
І самалёта белы шлейф.
Там,
у пустых халодных высях,
Міргае звабліва акно,
Каб нехта раптам падзівіўся,
А ці не богава яно.
Там
яшчэ птушкі не ляталі,
Віхор не ўзнёс туды лістоў...
І небаскробы —
быццам палі
У неба ўздыбленых мастоў.
Уверх,
уверх,
дзе хмаркі ніжа
На промень дальняя зара...
Турысты ўражаныя ўнізе,
Як спуджаная машкара,
Нібы рассыпанае зерне

Каля агромністай сцяны...
Сваю нікчэмнасць і мізэрнасць
Наяве ўбачылі яны.
Ашаламілі, раздушылі
Паднебнай веліччу муры.
І дзе тут сіла,
дзе бяссілле —
Не разбярэшся да пары.
Узлёт бетона і метала,
Апрануты ў асфальт абшар...
А хоць бы раз затрапятала
І ў шчасці войкнула душа...

* * *

Ён раптам ударыў па душнай сінечы,
Як каменем вострым па звонкім акне,
Такі нечаканы, такі недарэчны
Той голас:
«Забіце,
забіце мяне!»
Рыдала труба ля дзвярэй рэстарана,
Падміргваў неоп на халоднай сцяне...
А ён паўтараў, паўтараў апантана:
«Прашу вас —
забіце,
забіце мяне!»
Машыны шыкоўныя лёгка імчалі,
Стары палісмен пазяхаў у паўсне...
А ён праклінаў і маліў у адчаі:
«Ну што ж вы? —
Забіце,
забіце мяне!»
Прахожыя моўчкі ў вітрыны глядзелі.
І голас,
нібыта ў пустэльні,
звінеў,
Такі малады і такі безнадзейны:
«Вы чуеце, людзі? —
Забіце мяне!..»
...Далёка чужыя масты і пагоркі.
А ўспомню —
і зноў мне душу скалане

Той голас у душным вячэрнім Нью-Йорку:
«Ну што ж вы? —
Забіце,
забіце мяне!»

КАЛЯДНЫ СЭЙЛ[1]

Вітрыны
Аб'явы-сарокі абселі,
Прызыўна крычаць на плакатах працэнты...
Здаюцца даларамі медныя цэнты...
Спяшайце разжыцца на сэйле!
На сэйле!
Бяжыце!
Такога ніколі не будзе!
Абкручвайце стан свой крымпленам
і шоўкам,
Чапляйце каралі і брошкі на грудзі! —
Дзяшоўка!
Купляйце!
Хапайце!
Не будзьце дурныя!
Сажніце хоць лапік таго, што не сеялі!
За што поўнай мерай плацілі другія —
Бярыце па сэйле!
Чужыя прыбыткі падлічваюць клеркі.
Не вырвацца з д'ябальскай каруселі.
Шампуні,
Транзістары,
Джынсы,
Талеркі —
Па сэйле!

Ужо немагчыма на хвілю спыніцца:

---

[1] Сэйл — продаж па зніжаных цэнах.

Любоўнік сапселы
І муж палыселы,
Законы,
Амвоны,
Газеты,
Паліцыя —
Па сэйле!
Па сэйле!
Па сэйле!
Па сэйле!..
Нібыта факір звар'яцелы
на сцэне
Усё пераблытаў — і праўду, і жарты...
Хто ведае,
Што ў гэтым свеце не ўцэнена?
І што чаго варта?
І хто чаго варты?..

* * *

Ад анекдота да карана,
Ад могілак да казіно —
На шырачэзныя экраны
Усё выплёхвае кіно.
Ні фарб, ні часу не шкадуе,
Разглядвае з усіх бакоў
То лесбіянку маладую,
То нейкіх монстраў-павукоў.
Нібыта наркаман бязвусы —
Не можа без кашмарных сноў:
І распінае зноў Ісуса,
Пампею спапяляе зноў,
Наложніц з лютасцю шалёнай
Зганяе ў змрочныя скляпы,
Дзе шматсерыйныя шпіёны
Прывычна трушчаць чарапы.
Ад жудасці само сівее,
Як здзекліва рагоча ўслед
Бардэль маленькі — на Брадвеі,
Бардэль вялікі — цэлы свет...
І ты ўцякаеш,
ачмурэлы
Ад скепсісу і ад выцця,
Каб толькі ўбачыць чорна-белы
Аднасерыйны фільм жыцця...

НА КАНЦЭРЦЕ МОДНАГА СПЕВАКА

Яго чакалі,
быццам бога.
І вось
у цемры грымнуў свіст
І ўзвіўся крык,
нібыта бомба
З-пад столі рынулася ўніз.
А ён,
нахабны, распанелы,
Стаяў, асветлены суздром,
Як зазывала на панелі
Пад вечаровым ліхтаром,
Паблажліва, ляніва слухаў
Дзяўчат раз'ятраных выццё,
Рукой махаў,
нібыта кухар,
Што сыпле перац у кацёл.
А потым,
разамлелы добра,
У неба ўскінуў галаву
І мікрафон схапіў,
як кобру
Ці гетманскую булаву,
І зашаптаў,
закрыўшы вочы,
Як заклінальнік змей сівы
Ці хворы гетман,
што не хоча
На свеце жыць без булавы.
Ды ўдарыў барабанны пошчак
І раскаціўся медны гром —
І ён,
нібы рэгуліроўшчык,
Стаў з мікрафонам,
як з жазлом,
Махаў налева і направа,
А грукат рос,
як шторм які,
Нібы з гары жалезнай лавай
Ляцелі ўніз грузавікі;
Крычаў ён штосьці
і ўсім целам
Трымцеў,
як ліст на скразняку,
І,
як шаман той з закапцелым
Бажком у кволым кулаку,
Кідаўся, курчыўся...
Распяты
Нялюдскім грукатам.
заціх
І мікрафон,
нібы гранату,
Прыціснуў да грудзей сваіх.
Стаяў,
аглухлы і стамлёны,
І,
покуль медны звон патух,

Ён ляскаў шнурам мікрафонным,
покуль медны звон патух,
А залу ліхаманка трэсла,
Лямантаваў за радам рад...
Прыйшоў сюды паслухаць песні,
Напэўна, я адзін,
вар'ят...

ПОЗІРК З 107-ГА ПАВЕРХА ГАНДЛЁВАГА ЦЭНТРА Ў НЬЮ-ЙОРКУ

Унізе пралятае самалёт.
Унізе — чайкі.
Параход — унізе.
І статуя Свабоды,
як на крызе,
На астраўку сярод пахмурных вод.
Мне не відно адсюль яе аблічча
І з церніяў вянок па галаве.
Куды яна, самотная, плыве?
Каго сваёй рукой узнятай кліча?
Якая злыбяда яе гняце,
Што ўскінула над горадам нялюбым —
Абломак мачты з карабля Калумба
Ці факел куклусклανаўскі ў руцэ?..
На бераг, да людзей і камяніц,
Чаму яе не хочуць перавезці?
А можа ж быць, яе чакаюць дзесьці,
Каб зноў агонь паходні запаліць...
Звысоку на яе глядзяць усе.
Прыбой унізе востраў атакуе...
Куды яе, бяссільную такую.
Свінцовы вецер веку занясе?..

БЛЮЗ ВЯЧЭРНЯГА ГАРЛЕМА

Чырвоная кроў —
у чорнага.
Чырвоная кроў —
у белага.
Чырвоная кроў —
у жоўтага.
Ва ўсіх — чырвоная кроў.
Чырвоная —
у вучонага.
Чырвоная —
у карабела.
Чырвоная —
у гужоўшчыка.
І ў мяне — чырвоная кроў.
Сэрца адно —
у чорнага.
Сэрца адно —
у белага.
Сэрца адно —
у жоўтага.
Сэрца ва ўсіх — адно.
Сэрца адно —
у адчайнага.
Сэрца адно —
у нясмелага.
У пал панскага-Жлоба —
Сэрца таксама адно.
Жыццё адно —
у белага.
Жыццё адно —
у жоўтага.
Жыццё адно —
у чорнага.
Ва ўсіх нас — адно жыццё.
У катаржаніна збеглага,
У мільянера-жмота,
І ў маёй нарачонай —
Толькі адно жыццё.
Для Захада
і для Усхода,
Для Поўначы
і для Поўдня,
Для ўсіх на свеце народаў —
Зямля,
як маці,—
адна.
Дык чаму ж
не ўсе мы свабодныя?
Дык чаму ж
не ўсе мы роўныя?
Чыя ў гэтым віна?..

ГЕАГРАФІЯ ПА-АМЕРЫКАНСКУ

І ў падручніках, і ў атласах узорных
Гарады прывык шукаць я з даўніх пор
Па ўзбярэжжах акіянскіх і азёрах,
Вадаспадах і крутых вяршынях гор.
Ды ў Амерыцы ад звычак застарэлых
Гіды мудрыя адвучваюць уміг.
Тут ямчэй арыентуюцца па стрэлах:
Далас — Кенэдзі.
Мэмфіс — Лютэр Кінг.
Дзе — ў машыну толу ўсунулі паўпуда.
Дзе — спалілі ў балахоне на крыжы...
Тут такая геаграфія,
Што ўсюды
Азірайся і спалохана дрыжы.
Тут выццё сірэн і аўтаматны пошчак
Разлягаюцца бяссонна з краю ў край.
Як малітвы, помняць вуліцы і плошчы,
Хто зарэзаў больш,
А хто хітрэй украў...
Так што лепш усе славутасці шукайце
Па-дзіцячы, па-старому, як дасюль,
Каб кружочкі гарадоў на школьнай карце
Не здаваліся вам меткамі ад куль...

ГАІЦІ Ў ЛАС-ВЕГАСЕ

Аглухлі фантаны.
Патухлі неоны.
Ад сонца
Зажмурыўся
Горад бяссонны.
Рулетка спынілася.
Вычарпай «мізэр».
Выключай
Яркі, як ноч,
Тэлевізар.
Вымерлі бары,
Як пасля бамбёжкі.
Людзі,
Што карты,
Раскіданы ў ложкі.
Спіць
Кіназорка,
Уцёкшы ад «ахаў».
Спіць
Дэтэктыў
З пісталетам пад пахай.
Спіць
Рэпарцёр,
Ачмурэлы ад віскі.
Спіць
Мільянер
Ля халоднай стрыптызе.
Спяць,

Пад падушку схаваўшы далары,
Нафарбаваныя,
Потныя лярвы…
Прынц мараканскі…
Студэнтка з Ніцы…
Спяць…
І нікому
Нічога
Не сніцца.
Сон
Самы дзіўны
Быў яваю ўночы,
Спрытна пастаўлены,
Добра аплочаны.
Не паскупіліся
Шчодрыя Штаты
На голыя грудзі
І райскія шаты…
Апушчаны шторы.
Замкнёны палацы…
Размораны горад
Лёг
Адаспацца.
Вецер варушыць
Акуркі,
Абгорткі,
Фігавых лісцікаў
Шэрхлыя горкі…
На свет
Касавурацца
Моўчкі атэлі,
Дзе людзі кішэлі,
Як мурашы…
Пуста на вуліцы.
Пуста ў кішэні.
Пуста ў душы…

АМЕРЫКА

Якім манерам і якою меркай,
З якіх бакоў цябе ні вымярай,
Ты — дзіўная, няпростая,
                                        Амерыка,
Заакіянскі край,
Заходні рай.
Абклеена рэкламамі аршыннымі.
Абвешана вітрынамі да ног,
Як саранчой, засыпана машынамі,
Абвіта серпанцінамі дарог.
Над прорвамі мастамі стромы сцягнуты.
Схавана сонца ў сінія дымы...
І над усім мінулым і дасягнутым —
Як клічнікі, вышынныя дамы...
У памяці тваёй так проста месцяцца
Гмах Капітолія і вадародны грыб,
І першы крок тваіх сыноў па Месяцы,
І прэзідэнта прадсмяротны хрып.
А госці п'юць твае кактэйлі топкія
З магутнасці, цынізму і маны.
І прыкрываюць фракі вашынгтонскія
Нямытага Гарлема лахманы.
Не, ты не стала берагам чаканым
Для тых, хто шлях з нявольніцтва праклаў
І беспрацоўны, змучаны чыканас
Цябе, як злую мачыху, пракляў...
І я паверу, што святло памеркне
Ад сейфаў напакованых тваіх.
А вось, што ты шчаслівая,
Амерыка,
Нікому не паверу і на міг...

ЛЕНІН ДУМАЕ ПРА БЕЛАРУСЬ

ПАЭМА

Мінаўся дзень.
Шарэў марозны вечар.
Узор па стылай шыбе нарастаў.
І мімаволі прыгінала плечы
Тупая стома ад бяссонных спраў.

Ільіч падняўся з плеценага крэсла
І падышоў паволі да акна.
Сутонне воку яшчэ больш падкрэсліла
Зубчастая крамлёўская сцяна.

Маўчала заінелае бязмежжа.
Бязлюдна двор заменены бялеў.
І толькі ад зялёнай Спаскай вежы
Было, здаецца, небу весялей...

Канчаецца халодны, доўгі студзень,
Патроху набліжаецца вясна.
Спакутваліся, згаладнелі людзі,
А ўсё не адступаецца вайна.

Грабуцца на ўзбярэжжа акупанты.
Бандыты подла тояцца ў глушы.
Рукою распанелаю
Антанта
Расіі горла хоча раздушыць...

Ён абхапіў шырокі лоб гарачы
Халоднаю стамлёнаю рукой.
Памылкі.

Здрада.
Сабатаж.
Няўдачы...
Ці думаў ён аб барацьбе такой?

Так, думаў.
І чакаў.
І добра ведаў.
Але як трудна вопытам сваім
Ачысціць ад усіх хвароб і бедаў
Святую справу, на якой стаім!

Баі і страты.
Пошукі і праца.
Стукоча кроў разгневаная ў скронь.
Даводзіцца да мэты прадзірацца
Праз невядомасць, рызыку, агонь...

Зірнуў па карту.
Вусны сцяў упарта.
І погляд стаў нахмурана-цяжкі.
Як саранча, уселіся на карту
Франтоў варожых чорныя сцяжкі...

«Нічога. Перасілім. Перацерпім.
Падорым свету здзіўленаму ўзор.
Per aspera — ad astra![2]
З нашых церняў
Прарвёмся ў неба, далецім да зор!»

[2] Праз церні — да зор! (лац.)

І весела ўсміхнуўся:
«Будзе, будзе
І росквіт,
і дастатак,
і спакой.
І будуць прыязджаць у госці людзі
Пакратаць рэвалюцыі рукой...»

Твар Ільіча праясніўся шчасліва,
Густая чырвань прыліла да шчок.
Але прыцішыў ён свой крок імклівы:
Кальнула востра ў левае плячо.

Перачакаў ён моўчкі боль знаёмы,
Паморшчыўся з трывогай:
«Ад чаго б?
Надвор'е пераменіцца?
Ад стомы?..»
Зноў абхапіў рукой шырокі лоб.

І спахапіўся —
на парозе з папкай
Таптаўся нерашуча сакратар.
— Праходзьце. Гэта я...
не адаспаўся...—
І даланёй пацёр збялелы твар.

Нібыта адганяючы замінку,
Махнуў рукой:
«Ну што вы там? Смялей!»

— Тут тэлеграма... З Беларусі. З Мінску...
— Пакіньце, калі ласка, на стале...

У памяць зноў вяртаючы турботы,
Паволі да стала пакрочыў ён.
І прыгадаўся год дзевяцісоты.
І Мінск.
І душны ліпеньскі перон...

*

МІНСК, 15 ЛІПЕНЯ 1900 ГОДА

Натужна прасіпеў гудок,
І бег свой сцішылі вагоны.
Правінцыяльны гарадок
Цікаўна пазіраў з перона.

Мільгнуў за агароджай сквер
З радамі лавак апусцелых.
Стаяў вусаты афіцэр
Сярод паненак пышнацелых.

Як веерам, капелюшом
Дзяцюк гнаў ветрык тоўстай цётцы.
Худы чыгуначнік прайшоў
У замусоленай спяцоўцы.

Схаваўся пад цяністы клён
Жандар ад ліпеньскай задухі.
Стары станцыйны медны звон
Абселі змораныя мухі...

Ён прагна да акна прынік,
Спяшыў разгледзець горад новы.
Гукнуў прывычна праваднік:
— Стаіць гадзіну наш паштовы.

А побач сон дзяржаўны муж,
Губу скрывіўшы:
— Нецікава.
Дрымотная, сляпая глуш,
Хоць блізка Прага і Варшава.

Падтакнуў нехта:
— Што й казаць!
Няма чым Мінску задавацца.
Якая Прага? І Казань
Тут будзе Лонданам здавацца.

А вы паслухайце як след
Гамонку моладзі мясцовай —
З расейскай, польскай вінегрэт,
Што клічуць беларускай мовай...

Да самабытнасці дайшло!..—
І ў згодзе дружна заіржалі.

«Вось вам нахабнае мурло
Расійскага самадзяржаўя.

Іх, бачце, не цікавіць глуш.
Ім нават хочацца Еўропы...
Турэмшчыкі народных душ!
Людской свабоды далакопы!»

Ён іх рашуча абмінуў,
Прабег вакзал двухпавярховы,
Гукнуў рамізніка,
і — ну! —
Аб брук зацокалі падковы.

Што горад мог яму адкрыць
Сваёй звычайнасцю залішняй? —
Над ратушай — воранін крык.
На ўскраіне — ля вокан вішні.

Цяжкое ўзорнае ліццё
Варот чыгунных і балконаў...
Глухое соннае жыццё
Паводле дзедаўскіх законаў...

Рыпела брычка спакваля.
Рамізнік лейцы падварушвау.
Сляпні віліся ля каня...
Ён усміхнуўся:
«Як у Шушы...»

З шынка,
з расчыненых дзвярэй,
Каціўся рогат п'янаваты.

Стары прыгорблены яўрэй
Драмаў на зэдліку ля хаты...

Ды над каравасцю халуп
Сабор узнёсся ўстраверхі
І ўскінуўся купецкі клуб,
І дом ажно на тры паверхі.

Ён з горыччу ўздыхнуў:
«І тут
Раскоша высіцца над ліхам.
Сярод галечы і пакут —
Свая губеранская пыха.

Свае жандары і шпікі.
Свае слухмяныя мяшчане...»
І па душу лёг сум такі,
Аж дзень памерк перад вачамі.

Але ён знаў:
тут ёсць дамок,
Каля штыкетніка рабіна,
Дзе партыя свой першы крок,
Як сіла новая, зрабіла,

Дзе быў прыняты маніфест
(Пайсці б і дому пакланіцца!).
Ёсць партыя...
Ёсць першы з'езд —
Як першы подых навальніцы.

Блядней, буржуйскае мурло!
Дрыжы, забітасць векавая!
Нас Рэвалюцыі кайло
Навекі хутка пахавае...

І жвава схамянуўся ён —
Хлапчук здалёк прасіў спыніцца
Бег, басаногі, наўздагон:
— Вазьміце, дзядзечка,
          суніцы!

Пыл на густым загары шчок.
Лоб абзяленены травою.
Кулёк схаваны ў кулачок.
А вочы слепяць сінявою.

Ён заўсміхаўся хлапчуку,
На брук ступіў насустрач.
Першы,
Як сябруку,
Падаў руку:
— Ты хто?
— Я?.. Беларус. Тутэйшы.

— Тутэйшы беларус? Ды ну?! —
Падставіў прыгаршчы:
— Сыпні-ка! —
І водар радасна ўдыхнуў:
— Дык гэта ж, браце,
          земляніка.

Сам назбіраў ты?
— Анягож!
Хачу рубель скапіць за лета
І кніжак накупіць пабольш.
Ну складна ж пішуць іх паэты!.

І сіні погляд палыхнуў
Такой цікаўнасцю хлапечай,
Што ёй расчулена ўздыхнуў
І хлапчука абняў за плечы:

— Ну вось.
А нехта кажа «глуш»,
Сляпая, цёмная, дурная...
Змяце народ цароў, чынуш —
І беларусаў свет прызнае.

І будзеш мець ты многа кніг,
Што склалі за вякі паэты.
І, можа, сам напішаш іх
Пра свой народ і горад гэты.

Адно запомні:
          не рабей
І будзь гатоў за шчасце біцца...—
І ўклаў яму ў кулак рубель.—
Цудоўныя твае су-ні-цы...

І доўга-доўга,
як вагон
Ізноў паплыў па рэйках гулкіх,
Задумліва ўсміхаўся ён,
Прыпамінаючы прагулку

І незнаёмай мовы гук,
Як першародны ўсплёск крыніцы,
І з кволых хлапчуковых рук
Буйныя спелыя суніцы...

*

...Зноў сеў за стол Ільіч.
Прысунуў лямпу,
Святло ўключыў, блакнот свой адгарнуў.
І ўзяў нарэшце ў рукі тэлеграму:
«Якую ж ты прынесла навіну?»

Прабег вачамі.
І з усмешкай светлай
Убок адклаў паперу і пяро.
«Прыехаць просім... Першы з'езд Саветаў...
Часовы ўрад. Цэнтральнае бюро».

Адкінуўся расхвалявана ў крэсле:
«Ідзе сваёй дарогаю жыццё.
Як нас ні праклiналі, як ні трэслі,
А мы жывём, дужэем і расцём.

Яшчэ адна рэспубліка над сцягам —
Дзяржаўнасць аб'яўляе Беларусь.
Вось і адказ усім буржуйскім звягам...
Не затрымаць рэвалюцыйны рух!..

Што ведаў свет пра бедны край бяспраўны
Што там каўтун, пяскі ды камары?
А колькі пра яго раскажа праўнук
Ці нават сын кастрычніцкай пары!

Як ён сягне да новых даляглядаў!..
Здыміце-ка, панове, капялюш...
Народнай воляй, справядлівым ладам
Мы ўзнімем з небыцця мільёны душ...»

І Ленін захадзіў на кабінеце
З кароткай тэлеграмаю ў руцэ.
«Бляднейце, балаховічы, бляднейце!
Таго, што маем, не адбераце!

Не толькі волю — мы народам памяць
Вяртаем, каб са славаю жылі,
Каб годнасць, дратаваную вякамі,
Прынеслі на паказ усёй зямлі,
Каб берaглі гісторыі карэнне,
Былым не падуладнае гадам...»

І ўспомніў,
як у Празе
з захапленнем

Скарынінскія кнігі разглядаў...

*

СКАРЫНА

Кожная птушка ў сваё гняздо вяртаецца з выраю,
Кожны бадзяга-звер знаходзіць сваю бярлогу.
Кожная рыба свайго трымаецца віру.
Дык ці ж магу я забыцца матчынага парогу?

Кожная краска ўсцілае сваю сцягу палявую.
Кожнае дрэва скідае ліст свайму долу.
Кожная пчолка прыносіць мёд у свой вулей.
Дык ці ж я мог сваіх кніг не прынесці дадому?

Шмат я па свеце прайшоў, шукаючы ўдачу,
Многа пабачыў.
Ды вочы былі сухія.
А тут
мімаволі ўсцешана плачу,
Ледзьве здалёку ўгледжу купал Сафіі.

Мне віначэрпіі Падуі, Кракава, Прагі
З сонечным сокам кубкі падносілі залатыя,
Ды не маглі наталіць яны смагі
Так, як звычайны карэц,
калі чэрпну маёй Палаты я.

Мне саладзейшыя самыя
ветры з Дзвіны баравыя
І плытагонскіх кастроў паўночны куродым.
Калі ў далёкіх краях на мяне заяўлялі правы,
Я
Паўтараў, што са слаўнага Полацку родам.

Ты мне, мой горад, даруй,
што ціхае імя Францішак
Я намяняў на нянаскае, гучнае імя Георгій.
Радзімы ж сваёй не мяняў, як нацельны крыжык.
Ад мовы сваёй не адрокся ні ў шчасці, ні ў горы.

Мэту маю і надзею, пакуту маю і трывогу,—
З літар, як з кропелек поту, збіраў я свае першадрукі
Не для цароў венцаносных, абраннікаў бога,
А для цябе, светласэрцы мой люд чарнарукі.

Як я хацеў,
каб ты вольнасці здолеў напіцца,
Каб пасяліў назаўсёды ў хацінах асвету,
Вокладкі кніг расхінуў — як адчыніў акяніцы
І падзівіўся бязмежжу і мудрасці свету.

Не дзеля гучнага імя і нейкай дзівацкай фатыгі
—
Дзеля дабра твайго выбраўся я ў шлях далёкі.
І як на плошчах палілі ў кастрах мае кнігі,
Хіба табе, мой народ, не балелі апёкі?..

Я каралеўскі батанік і лекар. І знаю:
няма таго зелля,
Што хоць па міг ад тугі па Айчыне
вылечвае.
Ды і ў грудзях маіх, можа, не сэрца —
вузельчык
З роднай зямелькаю, цёплай і вечнаю...

*

...Ільіч на міг спыніўся каля печы,
Спіною прыхінуўся да яе,
Ды толькі кафля не сагрэла плечы —
Дроў і ў Крамлі сягоння не стае.

Тут быў нядаўна селянін далёкі.
Разважлівы, негаваркі хадок.
Дык здзіўлена пахукваў на далоні
І паціскаў плячамі: «Халадок».

Ад усяе вясковае арцелі
Даў тэлеграму Ільічу пасля,
Што дроў вагон яны прыслаць хацелі
І — каб зрабіў «буржуйку» — каваля...

Прыпомніў — і цяплей адразу стала.
Што дровы?
Дровы будуць — дайце час.
Каб толькі не звяла вайна на гала
Вось гэтай цеплыні людской запас.

Святы народ —
галодны і разуты,
Не падае перад бядою ніц.
Калі яму за слёзы і пакуты,
За ўсё
мы зможам шчасцем адплаціць?

Які дзівак назваў яго пакорным? —
Пра Пугачова прыгадаў бы хоць...
Гісторыі бязлітасныя жорны
Но здолелі яго перамалоць.

Ён вечна праўды і свабоды прагнуў,
А не раскошы сытых барышоў.
Таму з такой спакойнаю адвагай
Праз плёткі і шпіцрутэны ішоў.

І віселыні — слупамі верставымі.
І лепшыя сыны — на эшафот...
Ніводнае мы не забудзем імя.
Усіх герояў будзе знаць народ...

Ільіч прымружыў стомленае вока,
Нібы ізноў прайшоў дарогу страт...
І ўсплыў так ясна з памяці глыбокай
Бязвусы родны твар —
старэйшы брат.

«Мы барацьбе вучыліся няпроста —
Над хмарамі падполля і атак.
З няўмельства і наіўнасці выраствалі,
Пакуль сабралі сілы ўсе ў кулак...»

І прыгадаў:
учора, перад чаем,
Надзея бацьку ўспомніла, як той
Расказваў пра мужыцкі бунт адчайны,
Што палымнеў над Польшчай і Літвой,

Як з-пад застрэшша бралі косы
вёскі,
Пажарам грэлі панскую зямлю
І як ішоў бясстрашна Каліноўскі
Пад царскую пяньковую пятлю...
*

КАЛІНОЎСКІ.
ВІЛЬНЯ, 22 САКАВІКА 1864 ГОДА

Ён ішоў між штыкоў і шабляў
І ўсміхаўся на поўны рот,
Што жандары на вуліцы зяблі
І чакаў пракурор ля варот.

Пасля камеры заплясненелай
Піў марозную свежасць усмак.
І на сэрцы ў яго яснела.
Адпаўзаў
страху слізкі слімак.

Над турэмнаю чарапіцай,
Над густым частаколам крыжоў
Сонца грэлася,
каб напіцца
Заўтра мог верабей з капяжоў.

Ён на вуліцу выйшаў пакорна,
Удыхнуў
дыму хатняга пах
І падумаў зусім спакойна:
«Гэта вось мой апошні шлях».

Камяні, што масцілі шлях той,
Нагадалі яму акурат
Кашалькі ненавіснай шляхты
І падсумкі царскіх салдат.

Нібы выкінутыя, ляжалі.
Іней стыў на іх, быццам пыл.
І падумаў ён з горкім жалем:
«Эх, каб панскія чарапы!

Малавата я іх раструшчыў.
Мнагавата іх на зямлі...
Толькі б пушчы, цёмныя пушчы
Грознай помстай не адгулі!

Толькі б веры не пахіснулі

Ні нагайкі, ні недарод!
Толькі б порах збярог, і кулі,
І нянавісць спаю народ!..»

Сакавіцкі марозны ранак
На сумёты клаў цень касы.
Вытыркаліся з-за фіранак
Палахлівых паненак насы.

Праімчаў праз дарогу на брычцы
Нейкі важны віленскі туз,
Пагразіў кулаком па прывычцы.
А рамізнік прыўзняў картуз.

Тупа ўзвод паліцэйскіх пратопаў.
Афіцэр гаркнуў: «У-зяць нагу!..»
І ўжо блізка чуцён натоўпа
Несціханы, стрыманы гул.

Недзе там —
кажухі і абноскі.
Там браты яго — мужыкі.
Іх пабачыць хацеў Каліноўскі.
Хоць здалёк, хоць па момант які.

Толькі б стражнікі не адцёрлі,
Толькі б з плошчы не выгналі іх...
І ажно перасохла ў горле,
Як падумаў пра страшны міг.

Не было ў душы шкадавання,
Нават крыўды на лес не было,
Што вось гэта халоднае ранне
Назаўсёды натушыць святло.

А была палыновая горыч
І бяссільная злосць
ад таго,
Што не ён паноў аб'ягорыў,
А яны ўсё ж злавілі яго.

І вядуць па апошняй дарозе,
І нахабна ўзіраюцца ў твар,
Быццам гэта не ён —
той грозны
Яська, віленскі гаспадар...

Вось і плошча.
Марозны вецер
Пругка хіліць пятлю на ўсход.
Над людзьмі,
над усім на свеце
Узвышаецца эшафот.

Ён хаду запаволіў трошкі
І на сонца зірнуў з тугой.
У цішы звонка рыпнулі дошкі
Пад яго маладой нагой.

Стаў пад шыбеніцу рашуча,

Быццам пераступіў парог.
І, як дымка з надрэчнай кручы,
Над натоўпам паплыў спалох.

Хто — з нянавісцю,
          хто — з адчаем
Пазіралі на эшафот.
І ад радасці надзвычайнай
Ззяў, як люстра, жандарскі бот.

Ад яго шырокага ранта
Не адводзіў пагляду шпік.
У збялелага фабрыканта
Торгаў вока нервовы цік.

Як нямая шэрая лава,
Разлілася чыноўная раць...
Усміхнуўся Кастусь:
          «Вам цікава,
Як я буду тут паміраць?

Што ж, спектакль такі не рэдкі.
Дык чаго ж вочы хіліце ўніз
І забылі прынесці кветкі,
І не чуецца воклікаў «біс»?

Ні маленнем, ні здрадай новай
Я пацешыць вас так і не змог.
І зірніце:
          не я, панове,—
Вы сягоння ў мяне каля ног».

Яшчэ вышай ускінуў галаў
І заўважыў ён:
          там, дзе штыкі,
За ватоўкамі балаголаў
Калыхаліся армякі.

Там было неспакойна,
          быццам
Людзі рваліся з ланцугоў,
Там хацелі наперад прабіцца,
Да яго бліжэй, да яго...

Віратлівай паводкай гулу
Падмывала там цішыню...
І душу яму ўскалыхнула
Цёплай хваляю ўпершыню.

«Вы са мною ў мой міг апошні,
Мае родныя мужыкі!
Я дзяліў з вамі дзень ваш посны,
Гарапашны ваш лёс цяжкі.

Я ў адчаі кляў разам з вамі
Ніву бедную і сенажаць.
Пот салёны вы засявалі,
Каб пасля слёзы горкія жаць.

Вам і рукі, і душы скруцілі,

Завязалі на сем вузлоў,
Каб маўчалі. вы, як скаціна,
Нават родных не помнячы слоў.

Абкрывянілі сэрца даволі
Здзекаў, крыўд і няпраўд асцюкі...
Я хацеў вас прывесці да волі.
Я вам шчасця хацеў, дзецюкі.

Не дасяг я жаданай мэты,
Ды не плачу ўсё ж ні аб чым:
Не памру я незразуметым,
Бо змагацца я вас вучыў.

Не чакайце ж здалёк падмогі
І не верце ў добрых цароў.
Колькі будзе жыцця і змогі,
Не пускайце з рук тапароў.

Шкода, што ўжо не ўведаю,
            зноў з кім
Вы падымеце бунт святы.
Аб сваім Кастусю Каліноўскім
Прыгадайце тады, браты!..»

І хацеў ён вышэй прыўзняцца,
Зноў зірнуць па свой крэўны люд.
Толькі раптам,
            нібы знянацку,
За спіной загучаў прысуд.

Даляцелі,
            як адгалоскі,
Непрывычных слоў камяні
Пра яго:
            «Дваранін... Каліноўскі...»
Кату крыкнуў ён:
            — Не мані!

Я з народам навек з'яднаны.
Што вы глупстваў панаплялі?!
Ні халопаў няма, ні дваранаў —
Людзі роўныя на зямлі!..

І ні слёз у вачах, ні жаху,
Калі змоўкла плошча пасля
І няўмольна халоднай вужакай
Абвіла яго шыю пятля.

«Будзь здаровы, мужыцкі народзе!
Хай нядоля цябе абміне.
Гіну я за цябе.
Пры нагодзе
Спамяні добрым словам мяне.

Быў я сын для цябе, а не лёкай.
І калі адляціць мой дух,
Будзеш ты мне, зямелька, лёгкай,
Мяккай, як жаўруковы пух.

Без мяне прычакаеш радасць.
Станеш слаўнаю між людзьмі.
Даў табе я мужыцкую праўду,
А свабоду сама вазьмі...»

Закрычала жанчына нема.
Засланіла сонца імгла.
Пахіснулася рантам неба.
Пад нагамі зямля паплыла.

І калі
цела
цяжка
абмякла
І заціх гордай шыі хруст,
З губ сплыло развітальнае:
— Матка-а!
Бе-ла-ру-у-усь!..

*

...Ільіч любіў у карту паўглядацца.
І зараз засяродзіўся над ёй.
Дарог перапляценні,
кропкі станцый —
Тут свой парадак, сэнс глыбокі свой.

Нямая карта шмат чаго раскажа,
Ледзь толькі да яе знайдзі ключы:
Куды з нарабаванаю паклажай
Дзянікінцы збіраюцца ўцячы,

Дзе самыя вялікія заводы,
Дзе нафта, дзе нявораны аблог...
Ён з картай размаўляць умеў заўсёды,
Гадзінамі над картай думаць мог.

Цяпер на Беларусь ён кінуў вока.
Пражылкі рэчак.
Пацеркі азёр.
Густых лясоў зялёныя валокі.
Палесся неразведаны прастор...

Дарэчы,
быў цікавы ліст з Палесся:
Вядуць паўстанцы ўдалыя баі.
«А вось якія там спяваюць песні?
Якія там палеткі і гаі?

Якая там апратка і гаворка?
Хто дум і парыванняў валадар?..»
І ўспомніў, што яму расказваў Горкі
Пра двух паэтаў, іх выдатны дар:

«Так добра пішуць, проста і сардэчна.
Не чутае раней, а з першых рук.
З забытасці, з маўклівасці адвечнай
Выходзіць да народаў Беларусь...»

І прыгадаў:

Суніцы...
Нос кірпаты...
Зяленіва густое на ілбе...
«Спытацца пра выдаппо хрэстаматый»
Міжволі ён напомніў сам сабо.

І тут жа ў памяці ўсплыло:
«Купала...»
Паэтава імя гучала так!
«Каб вольная хвіліна перапала,
Абавязкова трэба пачытаць...»

КУПАЛА

Сярод балот, лясоў і выспаў
Ёсць занядбаны богам кут.
Мне лес такі на долю выпаў —
На белы свет радзіцца тут.

Мяне з-пад сонца, як зазвычай,
Падкінуў бусел над страху
І ад калыскі мне пазычыў
Жалейку, пугу і саху.

І ўжо, куды ні сабяруся,
Куды дарога ні намкне,
Мне сняцца сны аб Беларусі —
Маёй пакутнай старане.

* * *

Я пахадзіў па свеце белым,
Жыццё пабачыў без пакут,
А сэрца ўсё адно балела
За бедны мой забраны кут.

Як цуд чужы вачэй ні цешыў,
Душа шаптала мне сама:
Ёсць край цяплейшы, багацейшы,
Але раднейшага няма.

Ці абзавуцца ў небе гусі,
Ці дзяцел грукне па сасне,
Мне сняцца сны аб Беларусі —
Лясной, азёрнай старане.

* * *

Я праг для бацькаўшчыны шчасця,
Гатовы быў хоць на вайну,
А змог ёй толькі песню скласці
І разбудзіць яе ад сну.

Я гаманіў у кожнай хатцы
Тым словам, што жыло з вякоў,
І клікаў я народам звацца
Забітых працай мужыкоў.

Заўсёды аб адным малюся:
Хай пошасць нас не закране.

Мне сняцца сны аб Беларусі —
Шчаслівай, вольнай старане.

Я прычакаў агнёў свабоды,
Іх жыватворчага святла.
І свой пасад сярод народаў
Мая радзіма заняла.

Пазбыўся мой народ прымусу,
Сагрэўся чырванню сцягоў.
Кім быць на свеце беларусу,
Цяпер залежыць ад яго.

А я і ў радасці, і ў скрусе,
І калі сцішуся ў труне,
Сніць буду сны аб Беларусі —
Маёй радзімай старане...

*

...Вярнуўся да стала Ільіч.
Стамлёна
Настольны каляндар перагартаў,
«Паехаць бы...»
А тут — турбот мільёны.
Нявыкрутка.
Стос неадкладных спраў.

У войсках тыфус...
Не хапае хлеба...
Адкуль узяць для конніцы авёс?..
У зброі надзвычайная патрэба...
І — дровы. Гарады скаваў мароз...

Зняў трубку тэлефонную:
— Свярдлова.—
Адклаў паперы, скрэсленыя спрэс.—
Міхайлавіч?
Прашу вас.
Тэрмінова.
У Беларусь. У Мінск... На Першы з'езд.

Віншуйце беларускіх камуністаў
З рэспублікаю, роўнай між сясцёр,
Ад партыі, Расіі.
Асабістае
Мае вітанне ім перадасцё.

Скажыце, што заняты я без меры,
Што з Беларуссю роздумы мае...
Скажыце, што мы ўсе бязмежна верым
У будучыню светлую яе...

*

Можа, зморшчыцца строгі гісторык:
«Факты выбраў на свой капыл.
Гэтак нехта напіша скора —
Ленін думаў і... пра Капыль...»

Я, не крыўдзячы мудрай навукі,

На сябе адказнасць вазьму:
Ленін думаў
пра нас і ўнукаў,
Пра Капыль, і Лагойск, і Карму.

Бачыў ён і далёкую далеч,
Што на цэлы сусвет адна,
І маленькую вёсачку Малеч,
Што на карце і не відна.
І калі мы на стол гасцінны
Засцілаем белы абрус,
А на ім у нас —
мёд пчаліны,
Хлеб пшанічны і сала брус;
І калі ўжо няма пуцявіны,
Па якой бы вярнуўся прымус,
І на плечы нашы машыны
Двухсоттонны ўзвальваюць груз;
І калі звон цымбалаў былінны
Чуюць сёння Памір і Эльбрус,
А ў сівой вышыні жураўлінай
Аж да зор даляцеў беларус,—
Дык таму,
што штодня, штохвіліны
ЛЕНІН
ДУМАЕ
ПРА БЕЛАРУСЬ...

ЗМЕСТ

ГЛЫТОК ЖЫЦЦЯ

*** Не баюся
*** Мне ў цвёрдай залатой цане

АМЕРЫКАНСКІЯ ЭСКІЗЫ

Нью-Йорк
*** Ён раптам ударыў
Калядны сэйл
*** Ад анекдота да карана.
На канцэрце моднага спевака
Позірк з 107-га паверха Гандлёвага цэнтра ў Нью-Йорку
Блюз вячэрняга Гарлема
Геаграфія па-амерыканску
Раніца ў Лас-Вегасе
Амерыка

ЛЕНІН ДУМАЕ ПРА БЕЛАРУСЬ (паэма).

Бураўкін Г.

Варта вернасці: Вершы і паэма.— Мы.: Маст. літ., 1978.— 112 с. іл.

Вершы новай кнігі паэта прасякнуты пачуццём сучаснасці. У 1976 годзе ў складзе дэлегацыі БССР Генадзь Бураўкін прымаў удзел у рабоце XXXI сесіі Генеральнай Асамблеі ААН. Творчым вынікам гэтай заакіянскай паездкі стаў цыкл публіцыстычных вершаў “Амерыканскія эскізы”. У кнігу ўключана таксама паэма «Ленін думае пра Беларусь”.

Рэдактар В. Б. Спрынчан.
Мастак В. П. Масцераў
Мастацкія рэдактары В. П. Жыжэнка, Л. Я. Прагін.
Тэхнічны рэдактар Л. М. Шлапо.
Карэктар Л. М. Вайцяшэня.